

Limbarska gora.

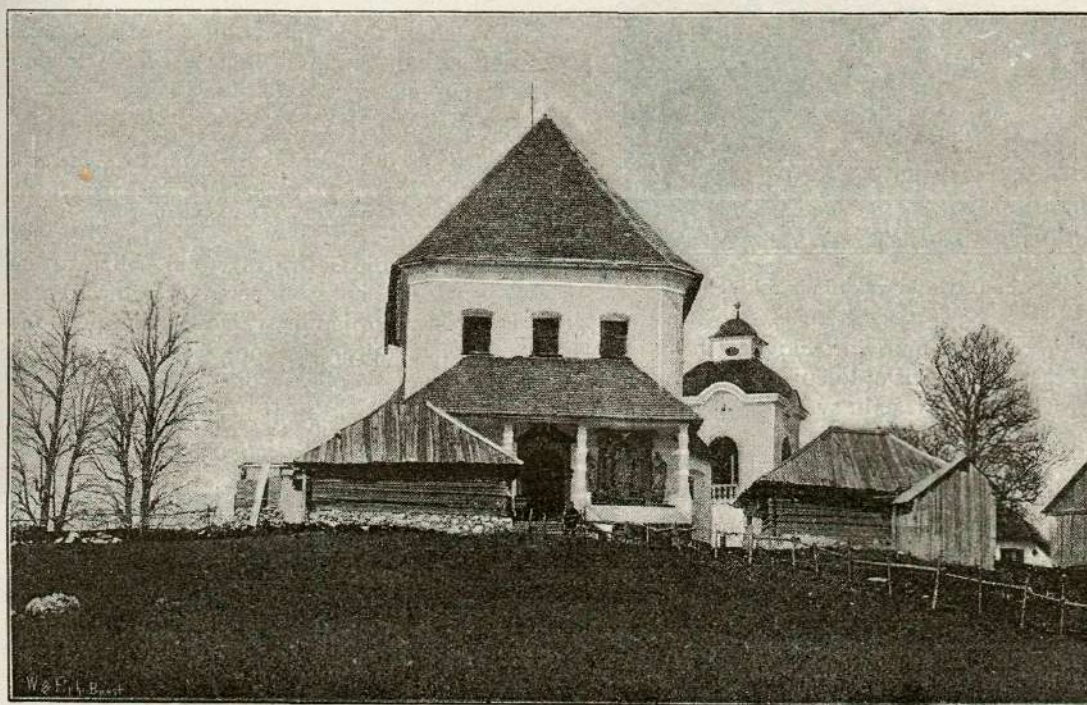
(Spisal Val. Bernik.)

I.

Če greš od Ljubljane po dunajski cesti proti Štajerskemu, dospeš kakih sedem ur hodá poleg prijazne gore z belo cerkvijo, kateri pravijo „Limbarska gora.“ Ne daleč od velike ceste se dviga na desni strani in spada v moravško župnijo. V duhu stopimo kar na goro, ki je visoka 773 m!

Lep kos slovenske domovine pregleda bistro oko ž nje. Središče Slovenije, belo Ljubljano,

poiščimo najprej, če le ni zopet zavita v meglo in dim, sicer se vidi samo Grad ljubljanski . . . In sedaj z očesom nazaj! Pod nami se vleče „Črni graben“, t. j. ozki svet ob dunajski cesti od Lukovice proti Trojanam. Pozdravimo najbližje sosede doli v prijaznih Moravčah, v Krašnji in Blagovici; s pobožnim vzdihljejem počastimo Marijo, v nebesa vzeto, na brdskem griču! Naš pozdrav veljaj tudi sosednim župljanom v Pečah in Kolovratu, če tudi nam jih zakrivajo

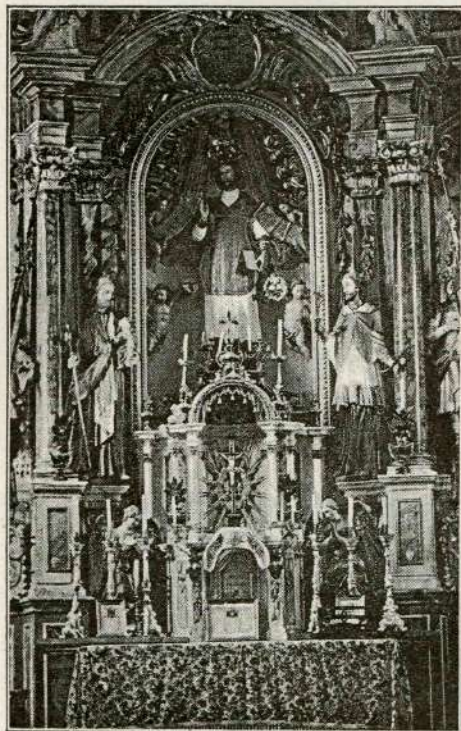
Cerkev sv. Valentina na Limbarski gori.

gorski bregovi in skalni robovi. Čez dobsko in mengiško ravan se odkrijmo Mariji na Šmarni gori in svetemu Joštu visoko gori nad Šmartnom pri Kranju. Tam v ozadju se ponižno ozrimo proti nebotičnemu Triglavu, ki ga je Vsemogočni več nego trikrat tako visoko naložil, kakor je vrh, raz kateri ga ravnokar opazujemo.

Sem čez Karavanke in Kamniške planine čez Šenturško goro in cerkev sv. Primoža nad Kamnikom proti Tuhinjski dolini obrnivši se, zagledamo tam na gori v Spodnji Tuhinj šteto cerkvico svetega Nikolaja, in tostran Tuhinjske doline češnjiško cerkvico sv. Lenarta na Pešanovici. Na levo stran občudujmo sadonosno Zlatopolje in poklo-

nimo se na desno Mariji Karmelski tam-le na „utrjenih“ Češnjicah!

Doli nad Zagorjem počastimo na sv. Planini ime Marijino, katere rojstvo časté pobožni romarji bliže sèm na sv. Gori! Odkriti postojmo pred ono na videz starodavno grajščino, ki pa je velika cerkev na Slemšku, kjer se zlasti v postnem času slavi sveti križ. Nekoliko bolj na desno se ozrimo na cerkev sv. Neže na Slivni, in še bolj na desno ob zarastenem pobočju svetega Florijana na cerkvico na Gori. Te tri cerkve spadajo pod Vače. Sèm čez savski brod gleda sv. Nikolaj s strmih Janč in zadaj sv. Marjeta od prežganjske visoke planote.

Véliki oltar na Limbarski gori.

Pogled na domovino slovenskih Štajercev nam zastavlja najvišja dolenska gora: sv. Kum s cerkvicama sv. Neže in sv. Jošta. Na jugu nam čisto zapirajo pogled Gorjanci in kočevsko pogorje. In zopet tje čez ljubljansko barje nam ponosni Nanos brani pregledati več zapadnih delov slovenske domovine.

Obstojmo v moravški župniji! Svetemu škofu Martinu je izročena cela župnija in posvečena župna cerkev, ki z dvema zvonikoma kakor z dvema ogromnima prstoma kaže kristijanom proti nebu. Ima pa še najmanj podružnic, deloma po visokih hribih postavljenih. Najviše je šel bivati sv. Valentin na Limbarsko goro, potem proti jugu sv. Nikolaj (737 m), večerna stran pa kaže sv. Trojice cerkev na 126 m visokem hribu. Najbližji sv. Valentinu sta gorski cerkvi svetega Mohorja in Fortunata in na Gradišču svete Marjete. Na vznožju hribov, z Limbarske gore vidno, se je bila naselila Devica Marija na Drtiji, sv. Lavrencij v Spodnjih Kosezah (rojstvena vas Ivana Vesela Koseskega) in sv. Peter in Pavel na Vrhpolju. Blizu tam varuje svoje ovčice tudi brat sv. Petra — sv. Andrej; njegova cerkev ima malo kupolo in je menda prvotna cerkev moravske župnije. Nevidni z Limbarske gore sta dve podružnici: Sv. Križ (rojstveni kraj Jurija barona Vege) in sv. Štefan v Zgornjih Kosezah, kjer je tudi dom naših domačih umetnikov Rovšekov.

II.

Cerkvica vrh goré,
Cerkvica bela!
Vsak dan pozdravlja te
Duša vesela.

Cerkev sv. Valentina „vrh goré“, bodi mi tisočkrat pozdravljena! Oglejva si jo, ljubi moj romar, v duhu!

Cerkev, sezidano l. 1667. v čast sv. Valentinu, mašniku in mučencu, ki je živel v tretjem stoletju v Rimu, posvetil je dne 6. mal. srpana l. 1743. škof Ernest pl. Attems. Cerkev je prostorna rotunda s petimi slikami na svodu, ki jih je po življenju sv. Valentina naslikal M. Koželj l. 1864., torej še prav mlad.

Stranski oltarji so vsi kameniti, veliki je lesen. Sv. Valentin stoji v prestolu v mašniški opravi, v jedni roki knjigo, drugo blagoslavlja držeč, nad njim pa dva angelčka držita ta-le dvojni napis:

Od Boga je prejel sv. Valentin dva posebna darova: I. dar izpreobrnjenja grešnikov, II. dar čudežev nad bolniki.

Na oltarju stojé še trije svetniki; bliže prestola sta sv. Jožef in sv. Janez Nepomučan, zunaj stebrov sv. Florijan in sv. Donat, nad prestoljem je presv. Trojica. Na obeh stranéh oltarja je dvoje svetinj v obliki roke z napisoma:

brachium s. Valentini presbyteri; — brachium sororis s. Valentini presbyteri.

Prva dva stranska oltarja sta posvečena: na listovi strani kronanju Marijinemu, na evangeljski svetemu Egidiju. Na drugih dveh se častita: na listovi strani sv. Valentin škof, na evangeljski angel varih. Stranski oltarji, postavljeni v vdolbine, imajo lepe slike, a tudi ves zid okrog njih je okrašen s slikami, ozirajočimi se na patrona dotičnega oltarja.

Orglje je l. 1826. naročil dekan moravški Andrej Jeras pri Petru Rumpelu v Kamniku za 420 gld., kakor naznanja deščica na koru obešena. Cerkvi je spodaj prizidana lopa, v kateri je mal oltar in kip sv. Valentina, pa vse od mehkega kamena brez posebne umetelniške vrednosti.

Zvonik je zadaj za cerkvijo na desno stran posebej postavljen. Nizek je in širok, hrani v sebi tri lepo ubrane zvonove in uro. Veliki zvon tehta 28 stotov in nosi napis:

Fusa sum sedente Benedicto XIV., regnante imperatrice Maria Theresia, rectore parochiae huius Andrea Ferd. L. B. de Bernegh. Fudit me Hutterer 1750. benedictus. Fulgura in pluviam facit.

Podobe nosi te-le: Sveti Križ, Brezmadežna, sv. Valentin, sv. Egidij. Drugi zvon ima napisano :

Ad maiorem Dei et s. Valentini gloriam et honorem Casparus Franchi me fudit anno 1709. Ecce crucem Domini, fugite partes adversae.

Podobe: Sv. Valentin, Marija pod križem, Brezmadežna, sv. Egidij. Na tretjem se bere samo:

Nr. 521. opus Alberti Samassa 1873.;

na njem je podoba sv. Valentina.

Na hribu sta sezidani še dve kapelici v čast sv. Valentinu, in postavljenih je nekaj lesenih in zidanih lóp za romarske shode. Ob gorskem pobočju je več vasij, prav na vrhu pa samo jedna hiša, sicer cerkvena, a bila je jako nepripravna za duhovnike. Po skrbi sedanjega skrbnega gospoda dekana Tomaža Kajdiža pa se je ta pritlična hiša vzdignila za jedno nadstropje, kjer so predeljeni prostori za duhovnike, obednico, kuhinjo i. dr.

Za zgodovino morem navesti le našega Valvasorja. On nam poroča o Limbarski gori to-le:

„Limbarski grad ali Lemberg. Lemberg stoji na moravških tleh in je oddaljen od Ljubljane štiri milje. Nemško ime Lilienberg je dobil po cveticah lilijah. Na gori namreč, kjer stoji ta grad, raste mnogo pasem teh cvetic. Slovensko ime je povzeto od nemške korenike s tem, da so se črke v besedi Lilienberg premestile in ojačile v Lemberg.

Ta grad je sedaj tako razdrt, da so le še redki ostanki, ki morejo pričati o nekdanjem Lembergu. In ravno to je tudi vzrok, da nisem mogel čitatelju na ljubo dodati popisa gradú in njegove slike.

Nad tem opustošenim gradom, prav vrh tega hriba, je sezidana cerkev sv. Valentina. Tu se vrše velika božja pota, ki jako povzdigujejo to svetišče.

Grad Lemberg je bil nekoč imenitna rodna hiša Lembergarjev ali gospodov z Lemberga, ki so bili mnogo let tudi gospodarji njegovi. Tako sta imela to grajščino l. 1263. gospod Gerhard ali Gebhard in njegov brat gospod Hans Lilienberg.

L. 1419. je bil tu gospodar Ulrik Lilienberg, kakor se bere v ustanovnem pismu gospe Marjete, rojene Lilienbergove, vdove gospoda Nikolaja iz Hopfenbacha (Hmeljnika). Zadnjega lastnika Lemberga so v Mekinah na pokopališču ubili trije kmetje, in tako je ž njim žalostno končala ta slavna rodovina.“

Še drugje pripoveduje Valvasor, da so bili grajščaki protestantje, da so oddajali beneficijatovo mesto na Drtiji in pri tem postopali krivično.

K vsemu temu je pripomniti, da sedaj na Gorenjskem nihče ne pravi lememberska, ampak limbarska ali k večjemu limberska gora, dalje, da nihče sedaj ne more natančno vedeti, kje je stal ta grad, in, da tudi cvetic take gorske pasme ljudje ne poznajo. Grajščaki so bili morda roparski vitezi in strah „Črnemu grabnu“.

III.

Pomagaj Bog, svet' Valentin,
In brat njegov svet' Peregrin!

Kako zanimiva se mi je zdela narodna pesem s tem refrénom, kolikorkrat sem jo čital v „Cvetniku“, kako ganljiva, kolikorkrat sem jo slišal peti! Dolgo sem želel na božjo pot k svetemu Valentinu na Limbarsko goro, a okoliščine so bile vsake šolske počitnice take, da nisem prišel do tega. In česar se človek najmanj nadeja, to se mi je zgodilo po dijaških letih v duhovskem stanu. Ravno na sv. Valentina dan l. 1890. sem prvič šel službeno na Limbarsko goro ondi opraviti sv. mašo. Ta dan sicer ni romarskega shoda, a vendar pride mnogo ljudij iz domače in najbližjih župnij priporočiti se sv. Valentinu zlasti zoper božjast. Sicer pa so trije veliki shodi na Limbarsko goro, ob katerih pride mnogo mater tudi z malimi otroki zaradi kake oblube ali pa prosit mogočnega svetnika trdnega zdravja svojim ljubim.

Največji shod je prvi na binkoštni ponedeljek. Po dunajski cesti drdra binkoštno nedeljo popoldne voz za vozom proti Krašnji ali Blagovici, da od ondod pohité verni romarji na strmo goro. Čez Moravče in Peče pa prihajajo bolj pešpotniki sem od zgornje dolenske strani. Manj je romarjev ob drugem shodu nedeljo pred Kresom, in še manj ob shodu na dan svetega Tilna (Egidija), ki je vsako leto ravno na ta dan, naj je na delavnik ali pa na nedeljo. (Sveti Ilen = svet' Tilen t. j. sv. Ilèn, Helén, Grk.) Ta dan se opravi tudi črna peta sv. maša z biljami za vse rajnike, ki so ustanovili cerkev in božjo pot, in za vse rajne božjepotnike na Limbarsko goro.

Ob prvih dveh shodih pride pomoč tudi iz kamniškega samostana, ob tretjem pomagajo sosedni duhovniki. Izpoveduje se zvečer in zjutraj zgodaj. Vselej je na predvečer pridiga in pete litanije.

Pomagaj Bog, svet' Valentin,
In brat njegov svet' Peregrin!

Ali je bil mari sv. Peregrin svetega Valentina brat? Po duhu v ljubezni božji sta si bila pač brata, četudi je sv. Peregrin živel več kakor tisoč let pozneje. Njegov kip pa je prav blizu. Na Brdu imajo namreč v stranskem oltarju v stekleni omari kip sv. Peregrina z ranjeno nogo.

Velik shod je na Brdu o sv. Peregrinu, ki se ga spominjamo dné 27. mal. srpana. Hiša, v kateri se je bilo zgodilo, kar nam narodna pesem

Stara podoba sv. Peregrina na Brdu.

tako živo pripoveduje, stala je na pobočju Limbarske gore ne daleč od dunajske ceste proti krašenski strani.

* * *

Temu opisu naj ob tej priliki dodam dve, tri drobtine, pobrane iz narodne govornice v domači okolici Limbarske gore.

Moravčani spadajo na Gorenjsko in torej vsi izgovarjajo v mesto *l*, kjer ga izrekajo Gorenjci. N. pr. „Ceva hiša je pogoreva“. *L* se začenja na Vačah. Da smo pa blizu štajerske meje, pové nam glagolska končnica o mesto gorenjskega *u*; n. pr. „Sem rekô, sem naredô“. Podobno se izreka tudi v škofjeloški okolici. Značilno je, da tam, kjer Dolenjec vleče *ej*, izreka Moravčan *ie (ije)*; n. pr.: „sviet, liepa“. Ženska dvojina je še nenavadno močno ohranjena: n. pr.: „Sve že požele, sedaj bove plele“. Kako Slovenec pritrjuje, treba bi se bilo tukaj učiti tistim, ki se prepirajo za „da“ in „ja“. Pristni Slovenec pritrjuje s tem, da dotični glagol ponovi, n. pr.: „Ali si nakôsil za živino?“ Odgovor: „Nakôsil“. — „Ali pojdeš v nedeljo na Goro (t. j. Limbarsko goro):“ Odg.: „Pojdem“. — „Ali si se naučil?“ Odg.: „Naučil“. Seveda, če ima kaka druga beseda v stavku posebno poudarjen pomen, odgovori se s tisto. N. pr.: „Ali so mati že prišli?“ Odg.: „Že“. Namestu „nekaj“ pravijo tu: *nêki*“, namestu „spét — spét“, namestu *ondi* — *lênd*“ t. j. „l'ondi“. In kar je največja redkost, da sem slišal stavek: „Ali si tudi ti todse prišla?“ „Todse — tukaj-le, sem-lé“ je ostalina iz staroslovenščine, kakor so prislovi; „danes, letos, sinoči“, če ni okrajšano iz navadnega „todsem, tukajsem“.

Sklanja se „Moravče, Moravč“ in „Moravč, Moravča“. „Moravče“ je cela župnija, „Moravč“ le domača vas; pa se tudi večkrat obojno zamenjava.

Književnost.

Slovenska književnost.

Jugoslavjanski stenograf i glasnik. Lastnik A. Beženšek. Odgovorni urednik Magolič. Na leto izide 10 zvezkov in stane 5 kron. Naročnino sprejemajo slovenske knjigarne, izdaje in tiska se pri Drag. Hribarju v Celju. — Tega zopet oživiljenega lista — šteje namreč že šesti letnik — imamo v rokah 1. zvezek. Obsega dve poli: na 1. poli je „Glasnik“ z različno književno in obče poučno vsebino, na 2. poli je „Stenograf“ z življenjepisi slovečih stenografov in raznimi poročili o stenografiji pri Jugoslovanih. Naposled je pol pole (8 str.) stenografovanih pesmij in sestavkov. Sestavki so v bolgarskem, slovenskem, srbskem in hrvaškem jeziku. Številka ima več slik, večinoma posnetih po fotografijah in lično tiskanih. Posebno lep je stenografski del. — Prijateljem stenografije

bo pač list ugajal in ponujal lepo priliko, da se seznanijo z vsem Jugoslovanstvom.

Zora. Glasilo slovenskega katoliškega dijaštva. Ureduje in izdaja Fr. Pavletič. 8°. — Prvi zvezek tega novega dijaškega glasila naznanja, da bo izhajalo štirikrat na leto in stane za celo leto 80 kr., za dijake 50 kr. (Upravništvo: Št. Pregelj, Dunaj, II., Obere Donaustrasse, 53.) Kot prilogo jo dobivajo zastoj naročniki „Rimsk. Katol.“ — Najboljši spis je Pečnikovo: „Potovanje v Rezijo“. Sicer nas še to veseli, da se kaže v listu potrebna pohlevnost.

Planinski vestnik. Glasilo „Slovenskega planinskega društva“ v Ljubljani. 8°. V prvi številki čitamo, da bo izhajal „Planinski vestnik“ 25. dan vsakega meseca in da stane za nečlane 2 gld., za dijake 1 gld. 20 kr. na leto. Vsebina